

Kalki zinātniskajā valodā – valodas kultūras aspekts

Inta Urbanoviča

Rīgas Stradiņa universitāte, Valodu centrs, Latvija

Ievads. Kalks ir vārds vai vārdu savienojums, kura morfoloģiskā vai sintaktiskā struktūra veidota pēc konkrēta citas valodas parauga, parasti, burtiski pārtulkojot citvalodas vārda vai teiciena sastāvdaļas (Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca 2007, 178). Latviešu valodā kalka jēdziens galvenokārt tiek lietots valodas kultūras aspektā, vērtējot to kā interferences rezultātu, proti, atkāpi no dzimtās valodas normām kontaktvalodas ietekmē. Zinātniskā valoda ir viena no tām sociālās darbības jomām, kurā valodu kontakti ir likumsakarīga nepieciešamība, tāpēc kalki ir aktuāla parādība.

Darba mērķis. Domājot par zinātnisko tekstu kvalitāti latviešu valodā, nepieciešams pievērst uzmanību biežāk lietotajiem kalkiem un to funkcijām tekstveidē.

Rezultāti. Kalki zinātniskajos tekstos ir vērtējami, jo tie var būt gan vēlami, gan arī nevēlami – no vienas puses, tie var bagātināt latviešu valodas akadēmiskās valodas izteiksmes iespējas, bet, no otras puses, tie var deformēt un noplicināt latviešu valodas strukturālo un semantisko savdabību. Pētījuma materiāls liecina, ka no valodas kultūras viedokļa zinātniskajā valodā īpaši vērtējami ir kalki, kas ir izplatīti arī ikdienas sarunvalodā un uzskatāmi par literārajai valodai neatbilstošiem. Zinātniskajos tekstos ir sastopami gan vārdu kalki, piemēram, *augstākminētais* (labāk – *iepriekš minētais*), *izpalikt* (labāk – *nebūt*), *pielietot* (labāk – *lietot*), *savlaicīgi* (labāk – *laikus*), gan konstrukciju kalki, piemēram, *sastādīt rezultātu tabulu* (labāk – *rakstīt; veidot*), *aizvadītais gads* (labāk – *pagājušais gads*), *uzstādīt diagnozi* (labāk – *noteikt diagnozi*), *atzīmēt galveno* (labāk – *izcelt galveno*), *tekošie pētījumi* (labāk – *pašreizējie pētījumi*). Biežāk zinātniskajos tekstos ir sastopamas kalkētas konstrukcijas, kurās ir identificējams burtisks nozīmes pārcēlums no kādas citas valodas, un lielākoties tās ir verbālas vārdkopas, piemēram, *izdarīt secinājumus* (labāk – *secināt*), *veikt kontroli* (labāk – *kontrolēt*), *uzstādīt diagnozi* (labāk – *noteikt diagnozi*), *pieskarties jautājumam* (labāk – *runāt par jautājumu*), *vadīties no rādītājiem* (labāk – *pēc rādītājiem; ievērojot rādītājus*), *ņemt dalību* (labāk – *piedalīties*) u. c. Sastopami ir arī desamentizēti kalki, proti, vārdi vai vārdu savienojumi, kas tulkojot ir zaudējuši savu patstāvīgo nozīmi, piemēram, *neskatoties uz* (labāk – *lai gan*), *rezultātā* (labāk – *dēļ*) u. c.

Secinājumi.

1. No valodas kultūras viedokļa par nevēlamiem uzskatāmi kalki, kas ir pretrunā ar latviešu valodas gramatisko un semantisko sistēmu.
2. Zinātniskajos tekstos dominē tie paši nevēlamie kalki, kas ir sastopami ikdienas sarunvalodā.
3. Lai uzlabotu zinātnisko tekstu kvalitāti, būtu nepieciešams apkopot biežāk lietotos nevēlamos kalkus un piedāvāt tiem atbilstošus latviskus ekvivalentus.